Meedoen mogelijk maken in Haarlemmermeer

Samenwerkingsagenda 2023-2025

gemeente Haarlemmermeer

Colofon

Tekst, vormgeving en drukwerk
Gemeente Haarlemmermeer
Postbus 250
2130 AG Hoofddorp
Telefoon 0900 1852
E-mail info@haarlemmermeer.nl
Internet www.haarlemmermeer.nl

Fotografie
Shutterstock

oktober 2023

Inhoudsopgave

Voorwoord **4**
Leeswijzer 4

1. Opgaven **5**
1.1 Wat willen we bereiken? 5
1.2 Kijkglas 6
Basisbehoeften eerst 6
Eigen kracht eerst 6
1.3 Wat gaan we daarvoor doen? 6

2. Haarlemmermeers model **9**
2.1 Inwoners die ons het hardst nodig hebben 9
2.2 Organiseren van het netwerk van professionals 9

3. Relatie met andere domeinen **10**

4. Gebiedsgericht werken **11**

5. Leidende principes **12**
5.1 Wat willen we bereiken? 12
5.2 Wat gaan we daarvoor doen? 13
5.2.1 Met eigen medewerkers 13
5.2.2 Met samenwerkingspartners 13

6. Volgen van de voortgang **14**
6.1 Meten 14
6.2 Bespreken 14

7. Flankerende maatregelen **15**
7.1 Leertraject werken aan complexe opgaven 15
7.2 Schaalsprong 15

Geraadpleegde bronnen **16**

Bijlage **17**

Voorwoord

Deze samenwerkingsagenda 2023-2025 (hierna: agenda) is een uitwerking van het algemeen beleidskader sociaal domein 'Meedoen mogelijk maken in Haarlemmermeer' (hierna: beleidskader). In de agenda vertalen we wat we in het beleidskader van plan zijn in concrete activiteiten.[1]

Op 23 mei 2023 organiseerden we met verschillende belanghebbenden het Sociaal domeincafé 'Meedoen mogelijk maken in Haarlemmermeer'. We gingen met elkaar in gesprek over de doelen in het beleidskader: meedoen (stimuleren), bestaanszekerheid (herstellen), kansengelijkheid (vergroten), gezond leven (makkelijker maken), met vooral aandacht voor inwoners in een kwetsbare situatie. Ook gingen we in gesprek over de leidende principes in het sociaal domein: luisteren, doen wat nodig is, samenwerken op basis van vertrouwen en ruimte geven aan de kracht in de samenleving. In het Sociaal domeincafé werkten we toe naar de vraag waarmee we (morgen) aan de slag gaan.

Een belangrijke uitkomst van de middag was dat we al veel doen. En dat we niet per se de behoefte hebben om nog meer te gaan doen. Wel is de wens uitgesproken wat we doen op inhoud meer in samenhang en op betrekkingsniveau meer in verbinding te doen, met onze inwoners en met elkaar. En 'met de bril van het beleidskader' op.

Deze agenda bevat activiteiten die duidelijk bijdragen aan de doelen die we willen bereiken. En om samenwerking vragen, intern en met onze partners. Met veel van deze activiteiten zijn we al bezig. Met andere gaan we aan de slag. Ontwikkelingen van buiten, waar we iets mee moeten, en die goed passen binnen één of meer opgaven uit het beleidskader, geven we ook een plek in deze agenda. Bijvoorbeeld de herziening van de Participatiewet en de lokale vertaling van het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) en het Integraal Zorgakkoord (IZA).

Voor specifiek beleid dat we tussentijds opnieuw bekijken, geldt:

Het beleidskader geeft de hoofdlijn van ons beleid aan. Beleid op losse beleidsterreinen blijft leidend, maar 'met de bril van het beleidskader' kijken we naar de verschillende beleidsterreinen.

Een maatschappelijk vraagstuk waar we weinig invloed op hebben, maar dat wel van invloed is op alles wat we doen is het tekort aan personeel. Dat zien we vooral in de zorg. Nu al en helemaal richting de toekomst.[2] Een simpele oplossing is er niet. Bij het uitvoeren van deze agenda is het goed dit in het achterhoofd te houden.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 beschrijft de opgaven uit het beleidskader. En wat we daarvoor gaan doen. Hoofdstuk 2 gaat over de adviezen van de visitatiecommissie financiële beheersbaarheid sociaal domein over het Haarlemmermeers model. En hoe we daar concreet invulling aan geven. Hoofdstuk 3 legt concreet de verbinding met beleid in andere domeinen. Hoofdstuk 4 geeft weer wat we gebiedsgericht oppakken. Hoofdstuk 5 gaat in op de leidende principes in het sociaal domein. En hoe we die tot leven gaan brengen. Hoofdstuk 6 richt zich op het volgen van de voortgang. Hoofdstuk 7 beschrijft een aantal flankerende maatregelen die voor het kunnen uitvoeren van onze opgaven van belang zijn.

---

[1] Activiteiten vatten we hier breed op. Het kan gaan om projecten, programma's, aanpakken, initiatieven, onderzoeken, de implementatie van nieuwe of herziening van bestaande wetgeving enzovoort. Soms gaat het om accenten binnen specifiek beleid.

[2] Op dit moment werkt in Nederland 1 op de 6 medewerkers in de zorg en zijn er veel vacatures. Om aan de toename in de vraag naar zorg te kunnen voldoen zou (bij onveranderd beleid) dit aantal moeten oplopen van 1 op de 5 in 2030 naar 1 op de 3 in 2060, Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2021), pagina 105.

1. Opgaven

In het beleidskader noemen we vier opgaven die we in de komende jaren prioriteit geven in het sociaal domein. We kiezen er daarbij bewust voor om er vooral te zijn voor inwoners in een kwetsbare situatie Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

1.1 Wat willen we bereiken?

De vier opgaven zijn:

- Meedoen stimuleren
  Meedoen gaat over mee mogen doen (emancipatie) en mee kunnen doen (participatie). Laaggeletterdheid bijvoorbeeld is een drempel voor participatie. Iedereen doet wat ons betreft mee. Zonder te letten op geslacht, leeftijd, huidskleur, financiële basis, geaardheid of beperking. Meedoen vatten we breed op: van actief zijn in het (reguliere) arbeidsproces tot dagbesteding, van deelnemen aan een culturele activiteit tot lid zijn van een voetbalclub en voorkomen van eenzaamheid. Ons doel is dat al onze inwoners meedoen voor zover ze kunnen.

- Bestaanszekerheid herstellen
  Ondersteuning is wat ons betreft altijd eerst gericht op (het realiseren van) basisbehoeften. Belangrijke vragen zijn: heeft iemand te eten en drinken, geld om van te leven, geen schulden, een dak boven z'n hoofd, een goede gezondheid en een veilige (thuis)omgeving?

- Kansengelijkheid vergroten
  Bij kansengelijkheid gaat het ons erom dat iedereen dezelfde kansen krijgt. Ook al zijn er mogelijke achterstanden. Dat vraagt om aandacht juist voor inwoners in een kwetsbare situatie. Verschillen in kansen ontstaan al vroeg. Hier is veel onderzoek naar gedaan. De les die daaruit volgt is dat het uitmaakt waar je wieg staat, uit wat voor nest je komt. En of je in armoede en onzekerheid opgroeit of niet. De eerste 1.000 levensdagen zijn bovendien erg belangrijk voor een goede start en kansen op latere leeftijd. We zetten daarom in op een goede start, vooral als het gaat om gezinnen in een kwetsbare situatie.

- Gezond leven makkelijker maken
  Bij gezond leven (lichamelijk én geestelijk) zijn verschillende beleidsterreinen belangrijk. Het gaat hier om het werken over alle beleidsterreinen heen vanuit positieve gezondheid. Waarbij we gezondheid in de beleidsontwikkeling van de hele gemeente betrekken. Dit houdt in, investeren in een gezonde sociale en fysieke

omgeving en stimuleren van gezond leven. Dus ook in andere domeinen dan het sociaal domein. En het bieden van ondersteuning op alle levensgebieden voor wie niet gezond is of wordt.

1.2 Kijkglas

Voordat we de stap maken naar 'Wat gaan we daarvoor doen?' staan we stil bij ons gezamenlijk kijkglas. Dit kijkglas hanteren we als gezamenlijke bril. En is vertrekpunt voor en biedt houvast in ons dagelijks werk. In ons kijkglas zit bewust een volgorde. In beginsel gaan we ervan uit dat inwoners voor zichzelf en voor elkaar zorgen (grootste cirkel). We stimuleren dat inwoners gebruik maken van algemene en vrij toegankelijke voorzieningen (middelste cirkel). Voor wie ook dat geen oplossing biedt, zijn we er met persoonlijke zorg en hulp bij werk en inkomen (kleinste cirkel). Deze voorzieningen zetten we alleen in als dat echt nodig is. En als andere (voorliggende) oplossingen niet beschikbaar zijn of helpen. Waarbij we realistisch zijn als het gaat om de eigen kracht van inwoners in een kwetsbare situatie.

Gezamenlijk kijkglas

Aan dit kijkglas voegen we twee focuspunten toe. Het zijn 'de vragen die we altijd stellen':

Basisbehoeften eerst

'Heb je te eten en te drinken, geld om van te leven, geen schulden, een dak boven je hoofd, een goede gezondheid en een veilige thuisomgeving?'

In individuele gevallen zijn we er alert op dat aan deze basisbehoeften is voldaan. Als aan één of meer van deze basisbehoeften niet is voldaan, kijken we samen met de inwoner hoe we de basis op orde kunnen krijgen.

Eigen kracht eerst

'Wat kun je zelf of met hulp van anderen en wat kunnen wij aanvullend voor je doen?'

Deze vraag stellen we in individuele gevallen maar ook in het geval dat groepen inwoners of organisaties een beroep op ons doen voor (financiële) ondersteuning.

1.3 Wat gaan we daarvoor doen?

Per opgave (zie hoofdstuk 1.1) benoemen we hierna activiteiten. Bij de indeling hebben we gekeken waar de activiteit het best past, waar het zwaartepunt ligt. Dat wil niet zeggen dat er geen raakvlakken zijn met andere opgaven.

In de bijlage (vanaf pagina 17) presenteren we de activiteiten overzichtelijk in een tabel.

Een vraagstuk dat alle opgaven raakt is vindbaarheid van het beschikbare aanbod. Tijdens het Sociaal domeincafé van 23 mei 2023 waren er signalen dat zelfs professionals overzicht missen. Laat staan onze inwoners. We gaan onderzoeken hoe de vindbaarheid beter kan.

- Meedoen stimuleren

- In Haarlemmermeer willen we toegankelijke wijken waar iedereen zich thuis kan voelen, ook inwoners met een GGZ-achtergrond. Met Welkom in de wijk bouwen we aan een netwerk van organisaties en vrijwilligers in de wijk. Op basis van signalen van GGZ inGeest zijn we in 2023 gestart in Hoofddorp, in de wijk Graan voor Visch. Het netwerk draagt uit dat alle mensen erbij horen, ook als hun gedrag niet goed begrepen of 'verstaan' wordt door hun omgeving. We geven deze aanpak in 2024 een vervolg (zie ook hoofdstuk 4).
- Lokale Inclusie Agenda: We gaan in gesprek met inwoners met een beperking (specifieke doelgroep nader te bepalen) over hoe zij onze dienstverlening ervaren en wat er anders en/of beter kan.
- In Haarlemmermeer wonen ongeveer 12.200 laaggeletterden in de leeftijd van 15 tot 65 jaar.[3] We zetten al veel in, zoals Taalhuis en Taalpunten en het Taalakkoord Regio Groot-Amsterdam. Grootste uitdaging is het bereiken van inwoners die slecht kunnen lezen en schrijven en Nederlands als eerste taal hebben (en via een gezinsaanpak hun kinderen). Schaamte, negatieve schoolervaringen, faalangst, een gebrek aan zelfvertrouwen en ontkenning van de problemen spelen een rol bij het niet naar buiten treden/de onzichtbaarheid van deze groep. We zetten in op het bereiken van deze specifieke groep.
- We onderzoeken of het zinvol is in ons minimabeleid aan te sluiten bij het Volwassenenfonds Sport & Cultuur.
- Uit cijfers van de GGD[4] blijkt dat eenzaamheid toeneemt en het vaakst voorkomt onder 18-34 jarigen (67 procent). We onderzoeken wat hier aan de hand is en wat we eraan kunnen doen.
- Samen met aanbieders ontwikkelen we het aanbod van begeleiding en dagbesteding (Wmo) door. Meer gebruik van algemene en vrij toegankelijke voorzieningen staat hierbij centraal (zie ook hoofdstuk 4).
- In beleid gaat er veel aandacht uit naar kwetsbare (vaak oude) ouderen. Tegelijkertijd is er het beeld van de genietende, consumerende en vitale jongere oudere die net met pensioen is. Deze groep zet zich graag in voor de samenleving. Nu vrijwilligerswerk en mantelzorgen onder druk staan, gaan we, mede naar aanleiding van het rapport De derde levensfase: het geschenk van de eeuw (RVS, 2020), kijken hoe we het potentieel van deze groep inwoners kunnen verzilveren. Ten behoeve van onder andere inwoners in een kwetsbare situatie.

- Bestaanszekerheid herstellen[5]

- Er komt een herziening van de Participatiewet. Per 1 juli 2023 geven we uitvoering aan het Breed Offensief (vergroten van arbeidsmarktkansen voor mensen met een beperking). We kijken wat dit voor onze dienstverlening en die van AM match betekent. De volledige herziening – voorlopig uitgesteld tot 2025 – omvat maatregelen die 'de scherpe kantjes' voor bijstandsgerechtigden van de wet moeten halen. Het voorstel hiervoor ligt onder vuur. Zo pleit het Sociaal en Cultureel Planbureau[6] voor een meer fundamentele herziening van de wet. In plaats van primair de focus op betaald werk, zou er veel meer aandacht moeten zijn voor groepen inwoners voor wie een terugkeer naar de reguliere arbeidsmarkt niet direct haalbaar is. En die nu onvoldoende of geen steun krijgen van gemeenten. In de dienstverlening zou er ook meer oog moeten zijn voor de specifieke situatie waarin mensen zich bevinden; vooruitlopend op een wetswijziging werken wij hier nu al aan.
- We doen onderzoek naar het vereenvoudigen en verbeteren van de bijzondere bijstand en minimaregelingen, inclusief de voordelen van de introductie van een Haarlemmermeerpas.
- We voeren in de tweede helft van 2023 campagne voor het stimuleren van het gebruik van minimaregelingen. In 2024 herhalen we deze campagne.
- We komen begin 2024 met een voorstel hoe de intake voor de Voedselbank beter kan. Dit voorstel vloeit voort uit het advies van de Rekenkamercommissie 'Leven met de Voedselbank' van oktober 2022.
- We versterken de samenwerking met (vrijwilligers)organisaties als het gaat om de aanpak van armoede. We leggen ook verbinding met het initiatief 'Samen sterker tegen armoede' van de stichtingen MeerWaarde, Maatvast, Het Cultuurgebouw, Humanitas, Leergeld en Schuldhulpmaatje. Jaarlijks organiseren we een bijeenkomst 'Samen voor minima'.

---

[3] Laaggeletterdheid in Haarlemmermeer (januari 2021), pagina 8.
[4] Corona Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022 (juni 2023), pagina 12.
[5] Op 30 juni 2023 verscheen het rapport Een zeker bestaan. Met als conclusie dat een forse verhoging van het sociaal minimum nodig is. 'Als er niets verandert, komen mensen met een laag inkomen de komende jaren tot honderden euro's per maand tekort', aldus de voorzitter van de commissie Godfried Engbersen. Als gemeente zijn we hierin afhankelijk van landelijk beleid; wij mogen namelijk geen inkomenspolitiek bedrijven.
[6] Sociaal en Cultureel Planbureau (juni 2023) Een Brede blik op bijstand. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

- We doen onderzoek naar verschillende uitvoeringsvarianten voor schuldhulpverlening.
- We maken lokaal beleid voor het terugdringen van dakloosheid, mede op basis van het Nationaal Actieplan Dakloosheid. Het actieplan bestaat uit zes actielijnen, waaronder 'Wonen eerst'. Als experiment plaatsen we daklozen direct in een woning in plaats van een route via de maatschappelijke opvang. Hiervoor maken we gebruik van een deel van de plekken die gereserveerd zijn voor de Opstapregeling (45 in totaal).
- Samen met zorgaanbieders, woningcorporaties en de zorgverzekeraar tekenden we in 2022 het manifest 'Samen leven, wonen en zorgen in Haarlemmermeer'. We voeren dit manifest mee uit en zijn trekker van één van de vier actielijnen 'ontwikkelen van een gezonde balans tussen vraag en aanbod voor wonen en zorg & ondersteuning'.
- In Haarlemmermeer hebben we veel routes naar een woning (met zorg) voor inwoners in een kwetsbare situatie (Opstapregeling, bijzondere bemiddeling, urgentie enzovoort). Uit eigen actieonderzoek blijkt dat het (bij professionals) aan overzicht ontbreekt, we inwoners te vaak 'van het kastje naar de muur' sturen en het aan gezamenlijk perspectief ontbreekt. We gaan hier samenhang in aanbrengen.
- We borgen structureel de aanpak van complexe (gezins)problematiek die we in de afgelopen jaren hebben ontwikkeld op basis van de doorbraakmethode van het Instituut voor Publieke Waarden (IPW).

- Kansengelijkheid vergroten

- We zetten de aanpak schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten voort. En hebben daarbij aandacht voor achterliggende problematiek. Voortijdig schoolverlaters begeleiden we terug naar school, naar werk, een combinatie hiervan of naar dagbesteding. We hebben in het bijzonder aandacht voor jongeren in een kwetsbare positie. We sorteren (hiermee) voor op de Wet van school naar duurzaam werk, die naar verwachting medio 2025 in werking treedt. Doel van de nieuwe wet is jongeren die een (risico op) structurele achterstand op de arbeidsmarkt hebben, te laten doorleren of duurzaam aan het werk te helpen.
- We verbeteren de aansluiting arbeidsmarkt & onderwijs, vooral voor jongeren in een kwetsbare positie.
- We brengen bedrijven in kaart met veel ongeschoolde, laagopgeleide werknemers. En peilen hun behoefte. Uit onderzoek is bekend dat deze groep een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt heeft. Het werk dat ze doen is vaker tijdelijk, laagbetaald, het risico op werkloosheid is hoger en ze leven vaker in armoede.[7]
- We voeren de Lokaal Educatieve Agenda (LEA) uit (actieplan Kansengelijkheid en Gezondheid 2021-2024).
- We voeren Jong in Haarlemmermeer, opgroeien en opvoeden 2020-2024[8] uit, met als thema kinderen en jongeren groeien gezond veilig en kansrijk op, ongeacht de financiële situatie thuis.
- Via twee sporen (werken aan een continuüm onderwijs/jeugdzorg en stimuleren van interprofessionele samenwerking) verbeteren we de aansluiting tussen onderwijs en jeugdzorg. We richten ons met het Samenwerkingsverband PO Haarlemmermeer en het Samenwerkingsverband VO Amstelland en de Meerlanden op jeugdigen die onderwijs én jeugdzorg nodig hebben voor hun ontwikkeling en dat nu niet krijgen.
- Met het project 'Duurzame aanpak wachttijden' pakken we de wachttijden in de jeugdzorg aan. Doelgroep zijn jeugdigen/jongeren en gezinnen uit Haarlemmermeer die te maken hebben met (complexe) opgroei- en opvoedproblematiek. Voor wie passende ondersteuning als gevolg van wachttijden in de jeugdzorg niet op tijd beschikbaar is. En die daardoor belemmerd worden in hun ontwikkeling en/of herstel.
- De Hervormingsagenda Jeugd bevat afspraken om de jeugdzorg te verbeteren en financieel houdbaar te krijgen. Waarbij jeugdhulp beschikbaar moet zijn voor jeugdigen en gezinnen in de meest kwetsbare situaties. Zij ontvangen nu onvoldoende passende jeugdhulp. In 2024 stellen we een implementatieplan op.

- Gezond leven makkelijker maken

- We voeren de Lokaal Educatieve Agenda (LEA) uit (actieplan Kansengelijkheid en Gezondheid 2021-2024).
- We voeren Jong in Haarlemmermeer, opgroeien en opvoeden 2020-2024 uit, met als thema psychisch welzijn van jongeren verbeteren.
- We implementeren het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA), dat gaat over het stimuleren van gezondheid, sport en bewegen, preventie en het versterken van de sociale basis en het Integraal Zorgakkoord (IZA), dat naast het verleggen van de focus van zorg naar gezondheid, vooral gaat over de zorgtransformatie (zorgverzekeraar is trekker). Beide akkoorden vragen extra aandacht voor het terugdringen van vermijdbare gezondheidsverschillen bij kwetsbare groepen. Medio 2023 is voor het IZA een regiobeeld (lees: cijfermatige analyse) opgeleverd voor de zorgkantoorregio Amstelland en de Meerlanden, waaronder Haarlemmermeer. Naar verwachting is eind 2023 een regioplan beschikbaar, specifiek voor Haarlemmermeer. Voor GALA stellen we een plan van aanpak op. In de plannen is veel aandacht voor een gebiedsgerichte aanpak, met focus op inwoners in een kwetsbare situatie.

---

[7] Centraal Planbureau en Sociaal en Cultureel Planbureau (juni 2015) De onderkant van de arbeidsmarkt in 2025. Den Haag: Centraal Planbureau en Sociaal en Cultureel Planbureau.

[8] Een werkwijze die we in ons beleid incorporeren is Opgroeien in een Kansrijke Omgeving. Hierbij werken gemeenten en partners samen aan een positieve leefomgeving, thuis, op school, in de vriendenkring en in de vrije tijd.

2. Haarlemmermeers model

In het beleidskader kondigden we opvolging van twee adviezen van de visitatiecommissie financiële beheersbaarheid sociaal domein aan. Beide adviezen gaan over de manier waarop we ons in het sociaal domein organiseren. Het eerste gaat over de vraag of we wel die inwoners bereiken die ons het hardst nodig hebben. Het tweede over het beter organiseren van het netwerk van professionals.

2.1 Inwoners die ons het hardst nodig hebben

In 2024 starten we een experiment in Graan voor Visch Zuid.[9] Het experiment bestaat uit het actief opzoeken van inwoners door huis-aan-huis bezoeken af te leggen. Hiermee krijgen we een beeld van wat er 'achter de voordeur' speelt. Van wensen en behoeften die we mogelijk nog niet kennen. In het verlengde hiervan brengen we inwoners met elkaar in contact. Om mee te denken over hun buurt, om te zien naar elkaar en met professionals nieuwe kansen te creëren. Met dit experiment bereiken we individuele inwoners, leggen we contact tussen inwoners onderling en leggen we verbinding tussen inwoners en professionals. In het laatste geval door ze erbij te halen op basis van de wensen en behoeften die er leven. Individueel of collectief. Dit experiment sluit aan bij de leidende principes in het sociaal domein (zie hoofdstuk 5.1), de breed geuite wens tijdens het Sociaal domeincafé van 23 mei 2023 inwoners in een kwetsbare situatie actief op te zoeken en de ambitie meedoen/participatie in het plan van aanpak GALA.

We kiezen er bewust voor om er in de komende jaren in het sociaal domein vooral te zijn voor inwoners die zich in een kwetsbare situatie bevinden.

2.2 Organiseren van het netwerk van professionals

Jaarlijks organiseren we de Krachtdag voor professionals. Daarnaast sluiten we als sociaal domein aan bij de gebiedsgerichte netwerklunches en/of gebiedsoverleggen (zie ook hoofdstuk 4). In het verleden zijn de netwerklunches op verzoek van het sociaal domein ontstaan. In de loop der jaren zijn het feitelijk bijeenkomsten van onze gebiedsmanagers geworden. We gaan kijken hoe we de netwerklunches van het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) nog beter kunnen benutten. Met aanbieders zitten we op gezette tijden samen rond de tafel.

[9] Dit gebied telt ongeveer 600 huishoudens en heeft de laagste sociaaleconomische status van Haarlemmermeer.

3. Relatie met andere domeinen

Het sociaal domein staat niet op zichzelf. De vier opgaven in het beleidskader (zie hoofdstuk 1.1) verbinden we met beleid op andere terreinen. We zien vooral relatie met de Omgevingsvisie, woningbouw(ontwikkeling), dienstverlening en (sociale) veiligheid. Concreet ziet dit er als volgt uit.

- Omgevingsvisie
  - We zetten in op het voorkomen van energiearmoede[10] met de Energiebank Haarlemmermeer. En het gericht benaderen van inwoners die gebruik hebben gemaakt van de energietoeslag met divers aanbod.
  - In het plan van aanpak GALA en het regioplan IZA leggen we de link met een gezonde fysieke leefomgeving.

- Woningbouw(ontwikkeling)
  - Met het oog op de schaalsprong organiseren we eind 2023 een inspiratiebijeenkomst, waarin we inzichten opdoen om tot leefbare wijken te komen.

- Dienstverlening
  - Jaarlijks doen we 1 of 2 klantreizen om te achterhalen waar het in de dienstverlening van het sociaal domein anders en/of beter kan voor inwoners in een kwetsbare situatie (specifieke doelgroep nader te bepalen).

- (Sociale) veiligheid
  - Het sociaal- en veiligheidsdomein geven samen vorm en inhoud aan het waarborgen van zorg en veiligheid van kwetsbare personen. Hierbij leggen we onze focus op personen met onbegrepen gedrag, zorgmijders waarbij sprake is van een veiligheidsrisico, en inwoners die te maken hebben met relationeel geweld en woonoverlast.
  - We nemen samen deel aan de (regionale) bestuurlijke leertafel Zorg en Veiligheid en voeren als gemeente één van de zes actieonderzoeken met als centrale vraag: ‘Hoe kunnen we de verantwoordelijkheden voor casuïstiek in de overgang van zorg- naar veiligheidsvraagstukken goed beleggen in de organisatie?’ Het actieonderzoek zal leiden tot een concreet voorstel voor onze eigen organisatie en lessen voor de regio.

---

[10] We spreken van energiearmoede als huishoudens over een laag inkomen beschikken in combinatie met hoge energielasten of een woning van energetisch onvoldoende kwaliteit (ruwweg label E, F en G). In 2022 betreft het 3,8 procent van de inwoners in Haarlemmermeer, een groei van 0,9 procent ten opzichte van 2020. De onderzoekers keken ook naar de zorgkosten van deze groep mensen. Vooral kinderen onder de 18 jaar die leven in een koud, tochtig huis waar de kachel uitstaat, bleken vaker dan gemiddeld in het ziekenhuis te belanden met bijvoorbeeld astmaklachten. Ook de geestelijke gezondheid is slechter door de geldzorgen (TNO, september 2021, De feiten over energiearmoede in Nederland. Inzicht op nationaal en lokaal niveau).

4. Gebiedsgericht werken

In de uitvoering van het beleidskader werken we samen met onze gebiedsmanagers. Dat doen we als een gebiedsgerichte aanpak passend is.

In hoofdstuk 1 en 2 kwamen de volgende activiteiten (al) aan bod:

- Huis-aan-huis bezoeken
  In 2024 starten we met huis-aan-huis bezoeken in de wijk Graan voor Visch Zuid (ongeveer 600 huishoudens in totaal). In het verlengde hiervan activeren we inwoners om mee te denken over hun wijk, om te zien naar elkaar en samen met professionals nieuwe kansen te creëren.

- Welkom in de wijk
  We continueren in 2024 de aanpak Welkom in de wijk. In Haarlemmermeer willen we toegankelijke wijken waar iedereen zich thuis kan voelen. Met deze aanpak bouwen we aan een netwerk van organisaties en vrijwilligers in de wijk. Op basis van signalen van GGZ inGeest zijn we gestart in Hoofddorp, in de wijk Graan voor Visch. Het netwerk draagt uit dat alle mensen erbij horen, ook als hun gedrag niet goed begrepen of 'verstaan' wordt door hun omgeving. Eventueel breiden we in de toekomst uit naar andere wijken.

- Dagbesteding
  In de beweging naar meer gebruik van algemene en vrij toegankelijke voorzieningen organiseren we in eerste instantie gebiedsgericht een dekkend aanbod op het gebied van dagbesteding.

- Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) en Integraal Zorgakkoord (IZA)
  De lokale uitwerking van beide akkoorden vertalen we ook gebiedsgericht (zie hoofdstuk 1.3).

- Gebiedsnetwerken
  We sluiten aan bij de netwerklunches gebiedsgericht en/of gebiedsoverleggen (zie hoofdstuk 2.2). Dit geven we vorm en inhoud in overleg met onze gebiedsmanagers. Dat doen we vraaggericht, op basis van behoefte en wat er leeft in een bepaald gebied. We verkennen wat dorps- en wijkraden voor ons kunnen betekenen en andersom.

5. Leidende principes

In het sociaal domein werken we met behulp van leidende principes vanuit de bedoeling – meedoen mogelijk maken in Haarlemmermeer. Leidende principes geven richting aan de manier waarop we (samen)werken, met oog voor de menselijke maat. En helpen om 'het goede te doen'. Op 7 november 2022 hebben we met onze samenwerkingspartners de leidende principes tot leven gebracht. Dit was een mooi begin. We vinden het belangrijk dat we er nu ook daadwerkelijk mee aan de slag gaan.

5.1 Wat willen we bereiken?

De leidende principes zijn:

- Luisteren
  We luisteren naar onze inwoners en nemen de tijd voor hen. We doen dat zonder mening vooraf. Naast dat we professional zijn, zijn we ook mens. We zijn nieuwsgierig naar de mens achter de inwoner. We hebben echt aandacht voor onze inwoners en staan open voor hun persoonlijke verhaal. We verplaatsen ons in onze inwoners. En gaan gelijkwaardig met hen om. Dit is onze houding naar de inwoner en naar elkaar.

- Doen wat nodig is
  De vraag die we aan onze inwoners stellen is: 'Wat heb je nodig?' Niet wat wij willen is leidend, maar de wensen en behoeften van inwoners. Voor inwoners in een kwetsbare situatie is dat vaak ook een verlangen naar een beter perspectief. Voor zover we met wetten en regels te maken hebben, kijken we wat er wel kan of mag (insluiting legitimeren) in plaats van wat er niet kan of mag (uitsluiting verklaren).

- We werken samen op basis van vertrouwen
  Vertrouwen is de sleutel tot een goede samenwerking. Vertrouwen geven is vertrouwen krijgen. De basis voor vertrouwen is dat we elkaar kennen, serieus nemen en afspraken nakomen. Inwoners kunnen erop rekenen dat samenwerking gericht is op hun belang. En dat ons eigen (organisatie)belang minder belangrijk is. Mensen vertrouwen mensen en geen organisaties: we zorgen dat we altijd betrouwbaar zijn.

- We geven ruimte aan de kracht van de samenleving
  Het geven van ruimte gaat samen met het geven van vertrouwen. We vertrouwen op de kracht van individuele inwoners. En op de kracht van groepen inwoners en organisaties. We staan open voor oplossingen die we niet direct zelf zouden bedenken. We laten los, lossen niet alles op, kijken, luisteren en leren. Als het gaat om de

eigen kracht van inwoners in een kwetsbare situatie, kijken we naar wat haalbaar is: we hebben aandacht voor hun mogelijkheden maar ook voor wat niet mogelijk is.

5.2 Wat gaan we daarvoor doen?

'Papier is geduldig', zeggen we wel eens. Zo is het ook met leidende principes. Leidende principes zijn er niet voor op papier. Maar om tot leven gebracht te worden. Tijdens het Sociaal domeincafé van 23 mei 2023 bracht kunstenares Wies Ingwersen dit met 'spoken word' onder woorden:

'Leidende principes, levend in ons, tussen ons, onder en boven ons, links en rechts. Leidende principes, een verwassen papiertje in je broekzak? Of ingelijst. Trots. Soms vuisten op tafel! Of houvast, wanneer alles aan onze binnenkanten trilt. Leidende principes, concepten, geduldig wachtend op tot leven gekust te worden. Een laag stof uitgeblust, hun lot als dat niet gebeurt.'

Bij het (leren) werken met leidende principes maken we gebruik van het concept Hoofd, Hart en Handen (H3). Hoofd staat voor kennis, inzicht, begrip, betekenis, bewustwording, reflecteren. Hart staat voor betrokkenheid, passie, motivatie, bezieling, beleving, enthousiasme, kiezen, willen, vertrouwen, volharden. Handen staat voor toepassen, uitvoeren, concreet maken, aan de slag gaan, in de praktijk brengen, oefenen, doen.

5.2.1 Met eigen medewerkers

Met eigen medewerkers gaan we als volgt aan de slag met leidende principes:

- In vacatureteksten nemen we standaard op dat sollicitanten onze leidende principes onderschrijven, in sollicitatiegesprekken laten we vervolgens aan de orde komen wat ze voor hen betekenen.
- We besteden er aandacht aan tijdens de introductiebijeenkomsten sociaal domein voor nieuwe medewerkers;
- We geven het een plek in het goede gesprek. In onze organisatie werken we jaarlijks met twee gesprekken tussen leidinggevende en medewerker, een startgesprek en een evalutiegesprek. In het startgesprek maken zij afspraken voor het nieuwe jaar. In het evaluatiegesprek blikken zij daar op terug. De vraag die in dit geval dan centraal staat is wat je als medewerker zelf bijdraagt en wat je hiervoor nodig hebt van je leidinggevende;
- We ontwikkelen een training als onderdeel van Bouw aan jezelf;
- We betrekken de leidende principes bij casuïstiekoverleg en geven er zo direct betekenis aan.
- Het komt terug op bijvoorbeeld team- en clusterbijeenkomsten, in de managementbijeenkomst sociaal domein en op leiderschapsdagen;
- We laten medewerkers aan het woord in de interne nieuwsbrief sociaal domein, die maandelijks verschijnt. Op deze manier kunnen we persoonlijke ervaringen met elkaar delen;
- We leggen een verbinding met ons cliëntervaringsonderzoek (wat merkt de inwoner ervan).

5.2.2 Met samenwerkingspartners

Met onze samenwerkingspartners gaan we op de volgende manieren aan de slag met leidende principes:

- Jaarlijks organiseren we een estafette in de polder om concreet met de leidende principes aan de slag te gaan. Als gemeente geven we daarbij het startschot. Vervolgens vragen we een samenwerkingspartner het stokje van ons over te nemen enzovoort. Het tot leven brengen van leidende principes willen we zo veel mogelijk doen op basis van ervaringen uit de praktijk. En het gezamenlijk doorleven hiervan. Zo worden we ons bewust van ons handelen, leren we vanuit de praktijk. De estafette is tegelijk een mooie oefening in vertrouwen. Om in beeldspraak te blijven: bij een estafette draait alles om vertrouwen in elkaar, om tot een goede wissel te komen op weg naar de eindstreep;
- Ook maken we het werken met de leidende principes onderdeel van ons periodiek overleg (eens per zes weken) met de managers van gemandateerde professionals.
- In accountgesprekken met subsidiepartners en gesprekken met gecontracteerde aanbieders leggen we de vraag op tafel hoe zij concreet vorm en inhoud geven aan de leidende principes.

6. Volgen van de voortgang

Tussentijds staan we stil bij de voortgang van onze voornemens in het beleidskader en de uitwerking hiervan in deze samenwerkingsagenda. Dat doen we jaarlijks door te meten en te bespreken.

6.1 Meten

In het beleidskader hebben we uitgangspunten geformuleerd voor meten in het sociaal domein. In het sociaal domein zou de hoofdregel moeten zijn: meet mate, niet alles wat ertoe is meetbaar en niet alles wat meetbaar is doet ertoe. Op basis van deze hoofdregel en rekening houdend met de zeven tips voor een gezonde meethouding, zoals verwoord in het beleidskader, heeft een extern bureau een voorstel voor een nieuwe monitor sociaal domein voor ons ontwikkeld. Op basis van dit voorstel stellen we jaarlijks een monitor op.[11]

Naast een beperkte set van kwantitatieve indicatoren, gaan we in het sociaal domein meer doen met kwalitatieve informatie. Waaronder ervaringskennis van onze inwoners en professionele kennis.

6.2 Bespreken

Jaarlijks bespreken we de voortgang van deze agenda op een dag die we hiervoor apart organiseren: de ‘dag van het sociaal domein’. Op deze dag presenteren we de monitor (zie hoofdstuk 6.1). De monitor is startpunt voor gesprek. Voor deze dag nodigen we inwoners, ervaringsdeskundigen, gemeenteraad, Participatieraad, samenwerkingspartners en onze eigen ambtelijke organisatie uit. De dag staat in het teken van reflecteren, inspireren, leren en elkaar ontmoeten. Naast de inhoudelijke versterking die deze dag oplevert, levert deze dag ook de nodige verbinding op.

[11] Op twee momenten hebben we inbreng opgehaald voor de monitor: tijdens de dialoogsessie van 15 juni 2023 met de raad en tijdens het Wereldcafé ‘Meten in het sociaal domein’ dat op 22 juni 2023 plaatsvond. Bij de laatste bijeenkomst was een breder gezelschap aanwezig, van ervaringsdeskundigen tot raadsleden.

7. Flankerende maatregelen

7.1 Leertraject samenwerken aan complexe opgaven

Binnen de overheid wordt de laatste jaren steeds meer gewerkt vanuit de gedachte dat maatschappelijke opgaven centraal moeten staan en dat de overheid zich rondom die opgaven moet organiseren. Daarbij is onderkend dat voor het oplossen van deze opgaven de inzet van veel verschillende partijen nodig is.[12] Samenwerken aan complexe opgaven vraagt een langdurige samenwerking tussen partijen, gericht op een gezamenlijk doel. De samenwerking kenmerkt zich door wederzijdse afhankelijkheid (partners hebben elkaar nodig), gelijkwaardigheid (er is geen hiërarchische relatie) en vertrouwen.

Het centraal stellen van de maatschappelijke opgave(n) en het zich rondom die opgave(n) organiseren is vrij nieuw voor ons.[13] Willen we goed beslagen ten ijs komen voor de uitdagingen van morgen dan is het nodig dat we gericht investeren in deze manier van samenwerken. Dat begint met investeren in onszelf. Een organisatieadviesbureau helpt ons hierbij. Een kerngroep van 25 adviseurs sociaal domein neemt deel aan een uitgebreid leertraject. Ook is er een verkorte basistraining, voor overige adviseurs, managers, directie- en collegeleden.

7.2 Schaalsprong

De plannen voor de bouw van nieuwe wijken en woningen in Haarlemmermeer (schaalsprong) moeten een oplossing zijn voor het woningtekort. Van belang is dat de middelen voor het sociaal domein meebewegen met de groei van de gemeente (areaalsystematiek). Zo zijn er middelen nodig voor algemene voorzieningen, zoals onderwijs, sport, cultuur en welzijn. Maar ook personele capaciteit voor bijvoorbeeld dienstverlening in de sfeer van zorg, werk en inkomen. Hier is in de meerjarenbegroting al rekening mee gehouden, maar nog niet op alle onderdelen. Een voorbeeld van het laatste is de Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorzieningen Gemeenten (BUIG). Die beweegt mee met het aantal uitkeringsgerechtigden in de gemeente, maar de personele lasten die hieraan verbonden zijn, worden niet uit de BUIG gedekt en zijn niet meegenomen in de areaalsystematiek.

---

[12] Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (2020) 30 jaar NSOB. De politiek, netwerken en het politieke. Den Haag: Nederlandse School voor Openbaar Bestuur, hoofdstuk 10.

[13] Met het manifest 'Samen leven, wonen en zorgen in Haarlemmermeer' hebben al wel een mooi voorbeeld van een dergelijke manier van samenwerken met zorgaanbieders, woningcorporaties en de zorgverzekeraar. Met als aanleiding dat er in de komende 20 jaar een tekort ontstaat van 3.150 woningen voor ouderen en kwetsbaren die zorg nodig hebben. Tegelijkertijd dreigt er een tekort aan zorgpersoneel, mantelzorgers en passende woonruimte.

Geraadpleegde bronnen

CPB en SCP (juni 2015) De onderkant van de arbeidsmarkt in 2025. Den Haag: Centraal Planbureau en Sociaal en Cultureel Planbureau.

Commissie sociaal minimum (30 juni 2023) Een zeker bestaan. Naar een toekomstbestendig stelsel van het sociaal minimum. Rapport 1. Commissie sociaal minimum.

Gemeente Haarlemmermeer (maart 2022) Meedoen mogelijk maken in Haarlemmermeer. Algemeen beleidskader sociaal domein. Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.

GGD Kennemerland (2020) Corona Gezondheidsmonitor Ouderen en Volwassenen 2020. Resultaten Haarlemmermeer. Haarlem: GGD Kennemerland.

Movisie (november 2020) Leidende principes geven richting aan het sociaal domein. Utrecht: Movisie

NSOB (2020) 30 jaar NSOB. De politiek, netwerken en het politieke. Den Haag: Nederlandse School voor Openbaar Bestuur.

Probiblio (januari 2021), Laaggeletterdheid in Haarlemmermeer. Inschatting op het risico van laaggeletterdheid per wijk. In opdracht van Bibliotheek Haarlemmermeer. Hoofddorp: Probiblio.

RVS (januari 2020) De derde levensfase: het geschenk van de eeuw. Den Haag: Raad voor Volksgezondheid & Samenleving.

RKC Haarlemmermeer (oktober 2020) ‘Leven met de Voedselbank’. Advies van de Rekenkamercommissie. Hoofddorp: Rekenkamercommissie Haarlemmermeer.

SCP (juni 2023) Een Brede blik op bijstand. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

TNO (september 2022) De feiten over energiearmoede in Nederland. Inzicht op nationaal en lokaal niveau. Amsterdam: Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek.

WRR (2020) Kiezen voor houdbare zorg. Mensen, middelen en maatschappelijk draagvlak. Den Haag; Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

Bijlage

Activiteit	Indicator
Algemeen	
Vindbaarheid beschikbare aanbod	In een rondetafelgesprek gaan we na wat er beter kan
Leertraject samenwerken aan complexe opgaven	In 2023 volgen 25 adviseurs sociaal domein een leertraject
Areaalsystematiek in relatie tot sociaal domein	Meerjarenbegroting groeit mee
Meer integrale sturing op beleid voor jongeren[14]	In 2023 geven we opdracht voor een onderzoek
Meedoen stimuleren	
Welkom in de wijk	In 2024 zetten we de aanpak voort in Graan voor Visch
Lokale Inclusie Agenda, dienstverlening	In 2024 spreken we inwoners met een beperking over onze dienstverlening en wat er anders en/of beter kan
Signaleren en terugdringen van laaggeletterdheid	Jaarlijks bereiken we (ntb) inwoners die laaggeletterd zijn en Nederlands als moedertaal hebben
Volwassenenfonds Sport & Cultuur	We onderzoeken of het zinvol is aan te sluiten bij het Volwassenenfonds Sport & Cultuur
Aanpak eenzaamheid	In 2024 doen we onderzoek naar eenzaamheid onder 18-34 jarigen
Wijkgerichte dagbesteding (Wmo)	In 2024 leggen we de basis voor het gebiedsgericht organiseren van een dekkend aanbod
Potentieel pensioengerechtigden (jonge ouderen)	In 2024 doen we onderzoek naar hun potentieel
Bestaanszekerheid herstellen	
Herziening Participatiewet, waaronder implementatie Breed Offensief	Vanaf 1 juli 2023 implementeren we het Breed Offensief
Vereenvoudigen en verbeteren bijzondere bijstand en minimaregelingen, inclusief voordelen introductie stadspas	In 2023 laten we hier onderzoek naar doen
Stimuleren gebruik minimaregelingen	In 2023 voeren we campagne en herhalen dit in 2024
Intake Voedselbank	Begin 2024 komen we met een voorstel
Onderzoek naar schuldhulpverlening	In 2023 laten we onderzoek doen naar verschillende uitvoeringsvarianten
Samenwerking rondom armoede	Met de samenwerkingspartners komen we 4 keer per jaar bij elkaar, jaarlijks organiseren we een bijeenkomst 'Samen voor minima'
Terugdringen dakloosheid	We zijn voornemens vanaf medio 2024 5 plekken i.h.k.v. de Opstapregeling te reserveren voor het rechstreeks plaatsen van daklozen in een huurwoning
Samen leven, wonen en zorgen in Haarlemmermeer	We voeren het manifest mee uit en zijn trekker van één van de vier actielijnen
Routes naar wonen (met zorg) voor inwoners in een kwetsbare situatie	In 2023 geven we opdracht voor het aanbrengen van meer samenhang
Aanpak complexe (gezins)problematiek	Vanaf 2024 borgen we de aanpak in onze eigen organisatie en met samenwerkingspartners
Kansengelijkheid vergroten	
Aanpak schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten*	We hebben speciaal aandacht voor jongeren in een kwetsbare positie
Aansluiting arbeidsmarkt en onderwijs*	We brengen in 2023 in kaart wat kwetsbare jongeren nodig hebben en koppelen hier gericht acties aan
Bedrijvenbezoek	In 2024 brengen we in kaart welke bedrijven het betreft. In 2025 doen we met één bedrijf een proef
Lokaal Educatieve Agenda, kansengelijkheid*	In 2024 zetten we de maatregelen voort

[14] De onderdelen die het betreft zijn in dit overzicht voorzien van een asterisk (*). En hebben met elkaar gemeen dat ze zich (geheel of gedeeltelijk) richten op de doelgroep jongeren, op thema's die aan elkaar gerelateerd zijn en op de 'beweging naar de voorkant', dus gericht op preventie. We onderzoeken hoe we hier integraal op kunnen sturen.

Jong in Haarlemmermeer*	In 2024 zetten we ons beleid voort
Aansluiting onderwijs en jeugdzorg*	In de periode 2023-2026 geven we met een beleidsplan uitvoering aan de aansluiting
Aanpak wachttijden jeugdzorg	In 2023 doen we onderzoek naar wachttijden
Hervormingsagenda Jeugd*	In 2024 is een implementatieplan gereed
Gezond leven makkelijker maken	
Lokaal Educatieve Agenda, gezondheid*	In 2024 zetten we de maatregelen voort
Jong in Haarlemmermeer*	In 2024 zetten we ons beleid voort
Implementeren GALA en IZA*	Medio 2023 is voor IZA het regiobeeld gereed, eind 2023 een plan voor Haarlemmermeer Voor GALA stellen we in 2023 een plan van aanpak op
Haarlemmermeers model	
Inwoners die ons het hardst nodig hebben	In 2023 geven we voor twee jaar opdracht voor een experiment in Graan voor Visch Zuid
Organiseren van het netwerk van professionals	Eén keer per jaar organsieren we de Krachtdag, we sluiten aan bij de netwerklunches en/of gebiedsoverleggen en we kijken hoe we de netwerklunches CJG nog beter kunnen benutten
Omgevingsvisie	
Voorkomen van energiearmoede	In 2024 zetten we de Energiebank Haarlemmermeer voort en benaderen we inwoners die gebruik hebben gemaakt van de energietoeslag met divers aanbod
Gezondheid	In het plan van aanpak GALA en het regioplan IZA leggen we de link met een gezonde fysieke leefomgeving
Woningbouw(ontwikkeling)	
Schaalsprong	Eind 2023 organiseren we een gezamenlijke inspiratiebijeenkomst
Dienstverlening	
Klantreizen	Jaarlijks doen we één of twee klantreizen
(Sociale) Veiligheid	
Zorg en veiligheid van kwetsbare personen	Investeren en regisseren op de verbinding tussen partners in het zorg- en veiligheidsdomein
Actieonderzoek bestuurlijke leertafel Zorg en Veiligheid	In 2023 voeren we ons actieonderzoek uit, wat leidt tot een concreet voorstel voor onze eigen organisatie
Gebiedsgericht	
Welkom in de wijk	Zie ‘Meedoen stimuleren
Inwoners die ons het hardst nodig hebben	Zie ‘Haarlemmermeers model’
Wonen eerst	Zie ‘Bestaanszekerheid herstellen’
Gebiedsnetwerken	Zie hoofdstuk 4 ‘Gebiedsgericht werken’
Dorps- en wijkraden	In 2024 verkennen we de samenwerking
Leidende principes	
Vactureteksten en sollicatiegesprekken	Vanaf 2024, zie hoofdstuk 5.2.1
Introductiebijeenkomsten sociaal domein	Idem
Het goede gesprek	Idem
Bouw aan jezelf	In 2024 ontwikkelen we een training, vanaf 2025 bieden we die aan
Casuïstiekoverleg	Vanaf 2024 zijn leidende principes vast onderdeel van casuïstiekoverleg
Team- en clusterbijeenkomsten, managementbijeenkomst sociaal domein en leiderschapsdagen	Minimaal één keer per jaar besteden we er in de verschillende samenstellingen aandacht aan
Interne nieuwsbrief sociaal domein	Eén keer per kwartaal
Cliëntervaringsonderzoek	We geven leidende principes (felxibel) een plek
Estafette in de polder	Twee keer per jaar organiseren we (vormvrij) een bijeenkomst
Managers gemandateerde professionals	Elke zes weken staat het als vast punt op de agenda
Subsidiepartners en gecontracteerde aanbieders	In 1 op 1 of gezamenlijke gesprekken komt het aan bod